

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. VII. Sententia divortij non impedit compensationem mutui adulterij,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

235.
Responsio ad
aliud arg.
opposita
partis.

Ledesma.

Restituitur quidem conjux poenitens ad primum statum in ordine ad Deum; sed non in ordine ad conjugem impoententem, imò & poenitentem; ac propterea hic istud adulterium opponere potest, dum id minimè condonavit, reconciliatione facta ex parte sua. Ita, præter illos, quos sup. allegavi, docet Ledesma 2. p. 4. q. 64. a. 2. paulò ante §. *Erat secundum dubium*, & Pet. de Ledesma de Matr. q. 62. a. 1. dub. 2. teste Sanchio sup. n. 2. & mihi videtur hæc opinio probabilior.

Quæro autem; an etiam post latam divortij sententiam fiat compensatio delictorum? Et respondeo:

CONCLUSIO VII.

Sententia divortii non impedit compensationem mutui adulterij.

236.
Proponitur
unus casus
Conclus.

Feri potest, ut, postquam unus conjugum, allegato & probato adulterio consortis, obtinuit divortium per sententiam, hic deducat & probet simile illius delictum: nunquid adhuc dabitur compensatio, & debebit tam in foro externo, quam interno, Matrimonium restaurari, & sententia divortij, à Judice lata, rescindi, & conjux dimissus ad dimittentem reduci? Quid si postea constet, illas adulterij probationes fuisse falsas; atque ad eò illum conjugem ex falsa præsumptione condemnatum; & jam transactum sit totum decennium, alioqui ad appellationem concessum, vel etiam, interposita appellatione, fuerit divortium per tres sententias conformes confirmatum?

237.
Resolutio
Sanchez.

Si neuter statum mutaverit, conveniunt Omnes (inquit Sanchez sup. disp. 9. n. 6.) retrahendam esse sententiam, conjugisque reconciliandos. Quia (inquit hic Auctor) sententia divortij solum transit in rem judicatam in favorem innocentis, & odium Rei. At in hoc eventu, aut neuter est innocens, sed simili erat labe infectus ante sententiam: aut uterque innocens erat, & proinde sententia illa non potuit in rem judicatam transire, sed erit revocanda.

Putant Alii
qui, sententiam
divortij non
transire in
rem judicatam.

Putant Alii apud Sanchez sup. n. 2. sententiam divortij non transire in rem judicatam, ita ut illà semel latà, & transactò appellationis termino, nempe decennio, adhuc utrique conjugi reclamare liceat; nisi alteruter separatus mutarit statum, v. g. profitendo in Religione approbata, vel assumendo Ordinem sacrum.

238.
Probatur 1.
ex cap. 7. de
Sens. & re
jud.

Probant Primò: ex cap. *Lator*, 7. de Sent. & re jud. in fine: *Mandamus, quatenus si vobis ex cap. 7. de consisterit, eos per judicium Ecclesia non fuisse legitime separatos, Ecclesiamq. deceptam, ipsos faciatis, sicut virum & uxorem, in simul permanere.*

Ubi Gloss. in exposit. casus, fin. *Sententia contra Matrimonium lata, non transit in rem judicatam.* Et verb. *Permanere*, inquit: *Non obstante sententia prius latà: quia contra Matrimonium non currit præscriptio, 33. q. 5. Quod Deo. Etiam Basco de Matrim, Pars II.*

dum ab illa sententia non fuit appellatum; quia sententia lata contra Matrimonium non transit in rem judicatam, quin revocetur sententia, quando cumque error sententia detectus fuerit, ut hic patet. Sententia autem divortij contra Matrimonium tendit: per illam enim separatur quoad torum & mutuam habitationem.

Secundò: quia latà divortij sententià, nec statu conjugum variatò, potest innocens agere ad adulteri conjugis inviti reconciliationem: quod admittendum minimè esset, si sententia illa in rem judicatam transisset. Sic docent Hostiensis cap. *Ex literis*, n. 2. de Divort. & Alij, quos citat Sanchius sup. Eòque videtur secutus fuisse Averfa q. 23. sect. 4. §. *sexto*, dicens: *Nunquam hæc sententia (divortii) censetur transire in rem judicatam, quasi oppugnari & rescindi non possit: sed semper conjux condemnatus debebit audiri, & veris probationibus deductis, absolvi.* Sicut etiam sententia dissolutionis Matrimonij ex aliquo capite nullitatis, numquam censetur transire in rem judicatam, sed semper poterit, detectà veritate, in pristinum revocari. Sic ille.

Verùm ad hoc simile respondent Alij apud Sanchez sup. n. 3. speciale esse, ut sententia circa vinculum Matrimonij ligandum, vel dissolvendum, minimè transeat in rem judicatam, juxtà d. cap. *Lator*, ne foveatur peccatum. Si enim reclamari non posset adversus illam, declarantem aliquod Matrimonium esse vaidum, quando transactò appellationis termino constaret de impedimento dirimenti; cogentur esse tamquam conjuges, qui reverà tales esse nequeunt: & proinde fornicationis peccatum foveretur. Et si contra declarantem, Matrimonium fuisse irritum, non liceret semper reclamare, quando constaret, falsò oppositum esse impedimentum dirimens; permitteretur illis, qui vero Matrimonio juncti sunt, superflite altero conjugè, ad alias nuptias transire. Sententia enim, declarans, prius Matrimonium fuisse irritum, ac subinde utrumque conjugem solutum esse, concedit utrique facultatem ad aliud Matrimonium migrandi.

At si demus, sententiam divortij transire in rem judicatam, nullum peccatum foveretur. Nam cum maneat Matrimonij vinculum, neutri licet aliud Matrimonium inire, & neuter cogitur ad non suam, vel non suam accedere. Quod si ex separatione ansa fornicandi sumatur, id culpæ conjugis fornicantis est tribuendum, & non sententiæ foventi peccatum. Sententia enim divortij suas vires conservanti, potest uterque à fornicatione abstinere. Ergò id privilegium Matrimonij, ut ejus sententia non transeat in rem judicatam, minimè ad divortij sententiam est protrahendum.

Nec obstat: posse innocentem semper agere ad nocentis reconciliationem. Id enim non confurgit ex eo, quòd divortij sententia minimè transierit in rem judicatam; sed quia conjugi innocenti semper est licitum remittere injuriam sibi irrogatam, ac ita reconciliare sibi

239.
Secunda
probatio.

Hostiensis

Averfa,

Probatur 3.
à simili.

240.

Quid Alij
ad hoc simile
respondent.

241.

Ex hoc, quod
sententia
divortij
transeat in
rem judicatam, non
fovetur pec-
catum.

Secunda
probatio re-
licitur.

sibi adulterum. Atque ita docent Abbas d. cap. Lator, n. 12. & Alij.

242. *Puas Sanchez, sententiam divortij partim transire in rem judicatam, partim non.* Sanè negari non potest disparitas jam assignata inter sententiam Matrimonij quoad vinculum, & sententiam divortii; quia tamen divortium aliquo modo pertinet ad Matrimonium; æquum est (inquit Sanchez sup. n. 4.) ut non omninò, sed aliquatenus ejus privilegium participet, sententià in divortij causa non ex toto, sed partim in rem judicatam transeunt. Partim, inquam, id est, in ijs, quæ sunt in adulteri conjugis favorem; secùs in ijs, quæ in ejus odium & innocentis favorem cedunt. Ex quo infert d. Auctor, minimè audiendum illum transacto appellandi termino, volentem allegare injustitiam sententiæ, reconciliationemque petentem: at innocentem semper audiendum esse, agentem ad reconciliationem adulteri: nec adultero suffragari exceptionem rei judicatæ.

243. *Probat non transire in favorem Rei.* Ducor (inquit ille) quoniam cum sententia divortij feratur omninò in favorem innocentis, & ad ejus instantiam, & in odium adulteri, cui nullo modo vult Ecclesia favere, æquitas pollicetur, ne in favorem Rei transeat in rem judicatam, & innocentis perniciem. Evidenter enim (inquit Jurisconsult. l. 16. ff. de Except. rei jud.) iniquissimum est, proficere rei judicatæ exceptionem ei, contra quem judicatum est.

Deinde: si omninò sententia illa transiret in rem judicatam, quamvis posset injuriam adulterij condonare innocens, atque ita reconciliari sibi adulterum volentem: ipso tamen renitente, minimè posset coram Judice agere ad illius reconciliationem, obstanti sibi exceptione rei judicatæ. Et proinde tunc foveretur peccatum. Nam daretur ansa conjugum fornicandi, ut sic alter divortium intentaret, solutusque esset lege Matrimonij quoad torum & habitationem. Hæc ille.

244. *Objectio.* Quæ si vera sunt, reponit quispiam; quo pacto reus, condemnatus per sententiam, audiendus est, volens probare suam innocentiam, aut alterum conjugem pariter fuisse nocentem? Cum enim pro sententia, dum de ipsius injustitia minimè constat, præsumendum sit, ipsi volenti allegare contra illam, obstabit exceptio rei judicatæ, ne audiatur.

Solutio Abbatis. Respondet Abbas sup. quòd Judex ex officio suo, probato errore sententiæ, seu deceptione Ecclesiæ, poterit Matrimonium reintegrare, ne propter divisionem conjugum possit sequi adulterium; saltem quando conjuges sunt talis ætatis, ut merito possit dubitari de incontinentia. Sic ille.

245. *Oppugnatur ad san. hio.* Sed hæc solutio non placet Sanchio sup. n. 7. Nam, inquit, etiam quando jam conjux innocens est professus, restituendus est priori conjugum, & ipso petente. Et ita datur actio conjugum reputato reo. Deinde: quia DD. non dicunt, hanc restitutionem faciendam ob periculum incontinentiæ, & solum eo existente; sed generaliter docent, retractandam esse sententiam illam, tam-

quam cognitam injustam, & ex errore procedentem, tamquam non transierit in rem judicatam in eo eventu.

Idè melius dicendum est: quamvis audiri nequeat, si ex antiquis actis & allegatis nitatur sententiam illam impugnare; eò quòd præsumatur transisse in rem judicatam adversus ipsum: posse tamen audiri illum adversus illam sententiam, ex novis testibus, aut ex antiquorum falsitate volentem probare antiquæ sententiæ injustitiam, petito beneficio restitutionis ex clausula generali: *si qua mihi causa justa subest*, cujus meminit Jurisconsultus l. 1. §. fin. ff. Ex quibus 1. ff. Ex caus. majores. Item *si qua alia mihi justa causa esse videbitur, in integrum restituum.*

246. *Impugnatur.* Contrà, dicit aliquis: Doctores, de quibus Sanchez sup. sicuti non meminerunt periculi incontinentiæ, sic neque beneficij restitutionis; & omnes aliæ sententiæ ex simili causa retractantur: ergò hic nihil speciale.

Respondet Sanchez sup. id esse speciale. Quoniam etiam constante veritate ad omnes sententias, quæ transeunt in rem judicatam retractandas, non audietur reclamans adversus illas, nisi petito beneficio restitutionis ex clausula generali. At verò si veritas aliunde constaret contra divortij sententiam, posset conjux damnatus, absque eo beneficio restitutionis reclamare: imò & Judex ex officio adversus eam venire, eò quòd in eo eventu non transierit in rem judicatam. At dum id non constat, cum præsumatur justitia sententiæ, & transitus in rem judicatam adversus reum, audiri minimè poterit, contrarium ex novis actis probare volens, nisi beneficio restitutionis ex dicta clausula generali petito. Sic ille. Probabiliter quidem; quamquam etiam probabile sit, tale beneficium restitutionis non esse necessarium, ut patet ex dictis.

Hoc certum est, conjugem, in cujus favorem lata est divortij sententia, teneri in foro conscientie ad suum consortium conjugale alterum revocare; non solum ante mutationem status, sed etiam post; ita ut si professus fuerit, teneatur suâ sponte egredi, si possit sine scandalo, & repetere manentem in sæculo. Quia Professio fuit omninò nulla, tamquam sine licentia & absque vera causa facta. Non enim juvari potest ex sententia lata, quam falsæ inniti præsumptioni sibi constat.

De hac quæstione sic lego apud D. Tho. 4. dist. 35. a. 5. ad 3. *Potest tamen continentiam vivere viro invito, nisi videat Ecclesiam deceptam fuisse per falsos testes, sententiando de Divortio: quia in tali casu, etiamsi votum Professionis emississet, restituetur viro, & teneretur debitum reddere, sed non liceret ei exigere.*

248. *Consonat Doct. Seraphicus ibi in exposit. lit. n. 5. Queritur (inquit) si sententia lata est per errorem, & post vir promotus est ad Sacerdotium, si error Ecclesia & deceptio pateat, utrum reddendus sit uxori, si ipsa non vult continere? Et quod sic, videtur; quia mulier habebat jus suum, & salvo jure mulieris non poterat continentiam vivere.*

uovere contra voluntatem uxoris. Respondeo: dicendum, quod inducenda est ad continentiam: quod si manifesta deceptio in latione prioris sententia apparet, & ipsa non vult continere, debet vir suis ei reddi. Verumtamen ille non poterit petere debitum, quoniam quantum in se fuit, continentiam vovit. Et hoc dico, nisi mulier fuerit fornicata.

Aversa.

Notat autem Aversa sup. §. Imò, arctius obligari ad non petendum debitum, qui suscepit Ordinem sacrum, quam qui professus fuit. Quoniam (inquit) Ordinatio est simpliciter valida, & non patitur nullitatem, sicut Professio: ac per se ex præcepto & instituto Ecclesiæ obligat ad continentiam, independentem ab intentione ordinati, nisi in quantum is sponte voluit ordinari.

249.

Quia si uterque mutaverit statum?

Non potest Matr. restaurari secundum Sanchez, quem sequitur Aversa.

Quod si interim (prosequitur hic Auctor) alter etiam, qui dimissus per divortium fuerat, statum mutet, profitendo, vel sacrum Ordinem suscipiendo, quamvis ex errore, quo putat sententiam divortij fuisse justam; non posse tunc Matrimonium restaurari, & tales conjuges sibi invicem restitui, statuit Sanchez n. 12. & 23. Tum, quia talis error non reddit Professionem irritam. Tum, quia factò ipso intercessisse videtur tacita quædam licentia ad statum mutandum; & ita mutatio rata ac firma redditur. Ita Aversa. Ubi sequitur sententiam Sanchij, quæ ab Aliquibus oppugnatur.

250.

Expenditur hac doctrina

Nunquid etiam expugnatur? Judicet Lector ex his, quæ subjungo. In primis, fieri potest, ut uterque nesciat alterius mutationem, & tunc non intercedit hæc licentia, secundum Sanchez sup. n. 12. ibi: Uterque sciens alterius ingressum, videtur factò ipso licentiam concedere: secus, quando ignorantia ingressus alterius adesset.

Impugnatur.

Sed esto uterque sciat mutationem alterius, quid inde? Tacita illa licentia non minus innititur falsæ præsumptioni, quam sententia divortij. Ergò sicut hæc non transit in rem judicatam, saltem quoad ea, quæ sunt in favorem innocentis; neque aliquem habet effectum in foro conscientiarum, sed revocanda est; ita pariter hæc licentia in foro saltem conscientiarum erit omnino nulla; & per consequens Professio nulla, cujus valor ab ea dependet.

251.

Oppositum asseritur.

Pone ergò, innocentem Professionem fecisse, nolentem cohabitare nocenti; quem, si scivisset innocentem, nullatenus voluisset deserere, neque ei voluisset dare licentiam similiter profitendi; videtur, quòd sic professus possit alterum, jam declaratum innocentem, repetere; estò & ipse professus foret. Veluti si uterque conjug, existimans bonâ fide alterum objisse, professus esset, liceret utrique alterius repetitio, juxta Hugonem apud Astensem lib. 8. Sum. 2. p. tit. 34. a. 2. q. 5. Quia videlicet neuter eo animo id fecit, ut Monachus fieret, altero superstite. Ergò similiter in casu nostro, vel detur disparitas.

252.

Mulier, credens virum mortuum.

Constat profectò ex jure, cap. *Placet*, de *Convers. conjug.* mulierem, quæ credens virum mortuum, habitum Religionis assumpsit.

Bosco de Matrim. Pars II.

rat, posse tle Monasterio educi viro superstite, & eam reclamante; imò si sponte exiisset, non esse compellendam ad reditum, indicat Gloss. ibi verb. *In ejus potestate non erat, dicens: Et sic auctoritate propriâ exire non poterat. Quid si exivisset de facto, nunquid esset compellenda redire? Videtur quod non, per id quod dicitur in fine. Qui talis est: si verò ad hæc (scilicet, ut servet continentiam viro jam defuncto) induci non poterit, ipsam invitam credimus non cogendam.*

Et quæ ratio? Audi Glossam ibi verb. *Non cogendam: Hic non fuit votum solemne: quia nec habuit licentiam viri; unde non compellitur redire ad Monasterium.* Ratio ergò erat; quia Professio fuerat invalida, non propter errorem causæ finalis aut impulsivæ, scilicet mortis viri, sed defectu debitæ licentiæ.

Quid si ergò & ille postea profiteatur, existimans uxorem suam mortuam, nunquid validè de Minime, inquis; & disparitas est: quòd in hoc casu, nequidem iplo factò licentia fuerit concessa, cum uterque ignoraret ingressum alterius, quem putabat mortuum. In alio autem casu supponitur, utrumque scire mutationem alterius, & idè ipso factò dare licentiam.

Planè; sed innixam falsæ præsumptioni, five, ut sic loquar, dolo extortam, quæ non sufficit ad validam Professionem, ut patet ex cap. *Veniens*, 16. de *Convers. conjug.* ut infra suo loco videbimus. Interim attendite, quid de hac controversia sentiat Rosella verb. *Divortium*, sella. n. 7. Pone (inquit ille) quòd mulier, credens divortium justè celebratum, ingressa est Monasterium. An compertâ veritate de injusto divortio, poterit virum repetere, jam in Sacris ordinatum, vel factum Monachum? Resp. secundum Veteres, non; quia falsa causa non impedit votum Monachatus; arg. extra de *Voto, Magna*, & de *Convers. conjug.* *Ex parte*, 2.

Sed contra ibi arguit Pal. quia ex quo ex falsa causa ista mulier fuit inducta ad ingressum Religionis, non valuit ingressus; arg. optimo in cap. *Ex parte Astensis*, de *Concess. præb.* Nam ubicumque potest quis gerere actum uno jure, si explicat alio jure incompetenti, non valet actus. Ratio: quia ibi deest intentio, & in dependentibus à voluntate magis consideratur opinio, quam veritas, ut in d. cap. *Ex parte Astensis*. Et ibi colligunt DD. communiter, quòd si Jdex fert sententiam, exprimendo causam non concludentem, illa sententia est nulla; licet ex causa non expressa possit justificari; & idè cautum est, non exprimere causam in sententia; & si vis exprimere, ad decorem tuum conservandum, saltem adicias dictionem: *Maximè* &c. Nam tunc videris motus non solum ex causis expressis; sed alijs tacitis. Nam cum quis exprimit plures causas in sententia, quarum una facit, alia non, sententia sustinetur propter causam expressam, ut est textus notabilis in cap. *Per tuas*, Qui filij sint legit.

Sed ad d. cap. *Ex parte*, de *Convers. conjug.* Pal. responder: quòd illa mulier potuit moveri ex duplici causâ ingrediendo Religionem; prima

professa potest educi de Monasterio, per c. 12. de *Conv. con-*

Quare viro mortuo non possit compelli redire.

253.

Quid de presenti controversia sentiat Rosella.

254.

Objectio ex cap. 10. de *Concess. præb.*

Consultum non exprimere causam in sententia.

255.

Resp. ad d. cap. 12.

& principalis, ut serviret Deo; alia propter le-
pram alterius, credens Matrimonium solum,
quod erat falsum: & ista secundaria erat potius
impulsiva, quam finalis; undè licet cesset causa
impulsiva, non tamen finalis. Hucusque Ro-
sella.

Ego nolo hìc disputare; an error causæ fina-
lis reddat Professionem invalidam; quia hoc
non est hujus loci; & ut non redderet invali-
dam, nil refert ad propositum casum, in quo
Professio non est invalida ex errore causæ fina-
lis, quæ fuit cultus divinus, sed defectu licentiæ
alterius conjugis: siquidem, ut suppono, non
expressè consentit post sententiam latam, sed
tantum tacitè per suam Professionem.

256.
Arguitur
contra do-
ctinam
Sanchez sup.
traditam.

Nunc quæro: Professio hæc valida fuit? Vi-
detur quòd non, ex supradictis. Profiteatur et-
iam conjux nocens; num hoc ipso Professio
innocentis ante invalida, num, inquam, revali-
datur? Quid respondes? Non revalidatur. Infe-
ro: ergò hic potest repetere alium. Negatur,
inquis, consequentia: quia alius validè profes-
sus fuit; etenim de licentiâ innocentis, qui prius
professus fuerat, quamvis invalidè. Siquidem
per hanc invalidam Professionem fati signifi-
cavit, se consentire in Professionem conjugis
nocentis, quem noverat aliàs non posse profiteri,
& cui poterat dare expressam licentiâ profi-
tendi. Porrò si expressam licentiâ dedisset in-
dependentem ab injusta sententiâ, non posset eum
repetere, tamen invalidè foret professus.

Concluditur
rem esse
incertam.

Fateor, non posset. Nec mirum, quia licentiâ
omniò voluntaria, & idèd valida: hìc autem
involuntaria, quippe ex errore injustæ sententiæ;
si enim injustitia sententiæ cognita fuisset, nun-
quam eam licentiâ tacitam dedisset, quia
numquam cogitasset profiteri. Igitur hæc res
valde incerta. Tu cogita, & transi mecum ad
aliam difficultatem.

257.
Alter casus
Conclus.
quando in-
nocens post
sententiam
labitur. Pu-
tat Sanchez
hic non dari
compensa-
tionem.

Contingit aliquando, ut postquam unus con-
jugum tunc innocens obtinuit sententiam divor-
tij ob consortis adulterium, labatur ipse in
simile delictum, nunquid fieri adhuc potest
compensatio, & rescindi divortium, ac restau-
rari Matrimonium? Sanchez sup. n. 30. asserit
tamquam probabilius, nullam actionem acquiri
conjugi adultero, ut repetat ipsum, atque ita ea
delicta minimè compensari: integrum tamen
esse Judici, ut eos conciliet, ex officio suo illos
cogens, quò fornicationis periculo consulat.

Est senten-
tia D. Tho.

Quæ est sententia D. Tho. 4. dist. 35. q. un.
a. 6. ad. 4. Dicendum, quòd propter adulterium,
quòd vir prius innocens post divortium committit,
secundum rigorem juris non debet cogi ad recipien-
dam uxorem adulteram prius; tamen, secundum
æquitatem juris, Iudex ex officio suo debet eum cogere,
ut caveat periculo animæ ejus, & scandalo alio-
rum, quamvis uxor non possit reconciliationem pe-
tere. Sic ille.

258.
Qui sen-
tiaz Doct.
Seraph.

At verò Doct. Seraph. ead. dist. a. 1. q. 5.
in corp. ait: Aut nocens nocentem petit, ut mulier,
quæ prius est fornicata, repetit virum, qui est post
divortium fornicatus, & sic restituendus est maritus
uxori invitus, non quòd actio mulieris resuscitata sit,

sed in penam fornicationis, quia abusus est privile-
gio libertatis.

Et inf. ad 3. objectionem, putà, quòd actio
mulieris est perempta. Responder: Quòd fal-
sum est; quia actio mulieris non perimitur simplici-
ter, sed sub conditione; scilicet, si vir permanserit
continens. Et ratio hujus est: quia vinculum sem-
per manet. Vel potest dici, quòd actio non vivifica-
tur; sed de novo datur, vel acquiritur à jure ob pec-
catum viri.

D. Bonaventuram sequitur Pontius lib. 9. c. 20. n. 6. sub hac forma verborum: Secundò
quæret aliquis: quid si patretur adulterium,
postquam jam perfecta sententia est, & transit
in rem judicatam, an eo tempore debeat recon-
ciliare sibi conjugem dimissum? Dico in pri-
mis, probabile valde esse, reo competere actio-
nem, ut petat restitui sibi conjugem, & audiri
debere, ut tenet communior sententia inter ju-
ris Interpretes & Theologos. Quàmvis enim
sententia lata sit; attamen illa respexit statum
præsentem, juxta quem lata est: undè non tol-
lit jus reo compensationis, si innocens fiat no-
cens. Scio Alios aliter sentire, levissimis tamen
commotos fundamentis. Quare, quòd attinet
ad conscientiam forum, qui commisit adulte-
rium post divortij sententiam, nondum mutato
statu, etiamsi non compellatur à Judice, tenetur
reconciliare sibi conjugem dimissum.

Ratio aperta est: quia semper tenetur alteri,
etiam dimisso, servare fidem. Undè etiam post
divortium peccans, adulter est, & contra justi-
tiam agit. Ergo injuriam intulit: ergo com-
pensanda, nullo enim impeditur; non quidem
statu vinculo; supponimus enim nondum mu-
tasse statum: nec ob sententiam latam; illa
enim reconciliationis non aufert facultatem,
ut sup. dicebamus. Quòd si adhuc post sen-
tentiam, eà non revocatà, potest liberè in-
nocens nocentem revocare ad se; multo po-
tiori jure id debet facere, qui jam nocens
factus est, non obstante præcedente sententiâ,
quæ in illius favorem erat; quia innocens,
& quamdiu innocens existebat, non aliter. Ita
Basilus.

Idem docet Averfa sup. §. Sed quidem; &
probat ex jure Canonico, cap. Ex literis, cujus
tenorem sup. retulimus, alià occasione. Sum-
marium ejus est: Matrimonium separatur propter
adulterium uxoris, & si vir postea fornicetur, redin-
tegratur.

Nec satisfacit Sanchez n. 38. cum Alijs res-
pondens: in illo casu non intervenisse divor-
tij sententiam; quia in textu dicitur: Cum
utrique privatim continentiam injunxeris: si e-
nim privatim, ergo non per sententiam. Sa-
tis tamen apertè constat ex textu, interve-
nisse sententiam. Tum; quia præcesserat ac-
cusatio viri, & confessio judicialis ejusdem
uxoris, ubi Iudex tenebatur ferre sententiam.
Tum; quia non apparet, qualiter indixerit se-
parationem & continentiam, nisi per senten-
tiam. Tum; quia tantam solemnitàtem E-
piscopus adhibuit, convocando Capitulum, &
eius

259.
Ejus senten-
tia subscribit
Pontius.

260.
Probitur.

Idem docet
Averfa, &
probat ex e.
5. de Di-
vort.

261.
Responsio
Sanchez non
satisfaci.

ejus consilio decernendo. Tum ; quia ille vir interposuit quoque appellationem ad Pontificem ; quæ appellatio utique supponebat prius sententiam divortij, & successivè ejus rescissionem ratione compensationis. Tum demum ; ly *Privatim*, non refertur ad modum decernendi ; sed quòd ambo conjuges deberent singuli apud se continentiam observare : sed de separatione dicitur : *Ut castè viverent ab invicem segregati*. Hucusque Aversa.

Sententiam hic intervenisse, ostenditur ex Gloss.

Et verò sententiam intervenisse, fatetur Glossa in fin. exposit. casus, ibi : *Item separati vivere debent continenter, alioqui non obstante sententiâ, debent ad invicem redire ; quia paria delicta mutuâ compensatione tolluntur. Item delictum superveniens rei judicata tollit sententiam.* Et verb. *Ab invicem separati*, inquit : *Ex hoc videtur, quòd sententia divortij lata fuit, cum de consilio Capituli videatur fecisse.... Et est notandum, quòd delictum superveniens rei judicata præjudicat ei, pro quo lata est sententia.*

262. *Opinio Sanchez debet intelligi de sententiâ, que transit in rem judicatam.*

Sed facile responderet Sanchez : id verum esse, quando sententia nondum transit in rem judicatam, eò quòd decennium, appellationi concessum, non sit transactum, vel si non fuerint tres sententiæ latæ. Nam si id ita se habeat, fatetur ipse sup. n. 30. perinde esse reputandum, ac si sententia non præcessisset posterius adulterium. Quia virtus sententiæ est suspensa.

Similiter (inquit) est dicendum idem, quando sententia illa transierat in rem judicatam ob lapsum termini appellandi : at damnatus erat minor, petitque beneficium restitutionis adversus lapsum illius termini (id enim beneficium restitutionis sibi competit in hac re, & restituitur ad pristinum statum, ac si sententia non transisset in rem judicatam : & ita suspenditur vis illius sententiæ) tunc enim jure actionis possit petere conjugis post adulterantis restitutionem, ac si adulterium illud contigisset, suspensâ sententiâ per appellationem. Quia per beneficium illud restitutionis ad eum statum redit sententia : secus si id beneficium minimè imploret. Sic ille.

263. *Non constat, in d. cap. talem sententiam intervenisse.*

Iam autem non constat, quòd in casu d. textus : *Ex literis*, tempus appellationis fuerat transactum, aut tres sententiæ latæ. Et ita hic textus non impugnat opinionem Sanchez, quæ tantum intelligenda est, ut ipse ait, quando sententia divortij transit in rem judicatam, eò quòd decennium, appellationi concessum, sit transactum, vel si fuerint tres sententiæ latæ.

Auctores ad hanc sententiam Pontij.

Ut ut sit de hoc textu, qui non videtur opinionem Sanchez expugnare ; sequor nihilominus sententiam Pontij, cum Aversa, Coninck, Dicast. & Alijs, propter rationem sup. allegatam ; putâ quia non obstante sententiâ divortij, quantumcumque transierit in rem judicatam, sit vera injuria conjugum dimisso per posterius adulterium ; quidquid reclamet Sanchez sup. in quarta probatione suæ opinionis.

Rogat aliquis : ecquæ illa probatio ? Respondeo : divortij sententia absolvit innocentem à debito conjugalitatis societatis, dissolvitque contractum Matrimonij, quoad jus tori & habitationis, manente vinculo. Quare innocens postea fornicans reus erit adulterij in ordine ad Deum, ob vinculum Matrimonij perseverans : non tamen peccabit adveffus conjugem dimissum, nec illi injuriam inferet ; utpote, qui jure in illius corpus destitutus erat per sententiam. Sicut conjux alterò connivente fornicans, reus est adulterij in ordine ad Deum ratione Matrimonij, non tamen in ordine ad conjugem conniventem, cujus injuria cessat.

Sicut ergò in hoc eventu non datur actio aliqua conjugum conniventi, ut ob id adulterium petat divortium, eò quòd ejus injuria cesset, quæ fundamentum est actionis ad petendum divortium : ita in illo neganda est actio ad repetendum conjugem fornicantem post sententiam, cum similiter injuria cessarit, quæ fundamentum est mutue delictorum compensationis, & actionis ad repetendum. Sic ille.

Levissimum profectò fundamentum, ut illud vocat Pontius sup. & quòd ipsum Sanchez expugnat, qui non solum requirit sententiam, sed etiam sententiam transisse in rem judicatam, ut sup. audivimus. Quæro siquidem : publicus adulter ante sententiam, vel etiam post sententiam, antequam transit in rem judicatam, jus habet tori & cohabitationis ? Imò occultus, cujus adulterium nequit in foro externo probari, perdidit jus suum, quòd habebat ad torum & cohabitationem, saltem in conscientia seu foro interno, ita ut nulla fiat ei injuria, negando debitum. Rectène inde sequitur : ergo si innocens fornicetur, non datur compensatio delictorum ? Plusquam meridianum est, quòd detur, secundum Omnes. Cur ita, cum non fiat nocenti injuria, sed soli Deo ?

Vel si tunc sit injuria nocenti, cur non etiam post sententiam, quæ solum deservit pro foro externo, neque eripit jus, quòd antea in conscientia non habebat, sed solum declarat, antea nullum jus habuisse ? Saltem post sententiam latam, antequam transierit in rem judicatam, quamvis habeat jus appellandi, nullatenus tamen jus ad torum & cohabitationem, etiam in foro externo, & tamen tunc fit ei injuria, secundum Sanchez, & potest petere restitutionem Matrimonij.

Et verò, nunquid requiritur sententia, ut ille, qui connivet adulterio uxoris, eam prostituendo, nequeat petere divortium ? Cur ergò requiritur sententiam, ut nocens careat actione, ad repetendum conjugem post fornicantem ? Quæ igitur conventio conniventis seu conniventi, ad eum, qui per sententiam separatus est ? Certè connivens, quantum potest, cedit jure suo, quòd habet, ne conjux alteri copuletur : at verò adulter solum cedit jure suo, seu potius perdit jus suum, quòd habet, ut innocens ei debeat reddere debitum, eique cohabitare ; nullatenus autem

264.

Fundamentum Sanchez, fornicationem in casu nostro non esse in iurisdictione conjugum.

Probatum in similibus.

265.

Evortitur fundamentum.

An minus sit injuria post sententiam, quam ante.

266.

Rejicitur simile.

amittit jus, quod habebat, ne innocens alteri copularetur.

Ius debiti est separabile a jure non copulandi alteri.

Illā quippe jura separabilia sunt, ut patet in iis, qui de mutuo consensu profitentur Religio- nem: etenim minimè renuntiant juri, quod habent, ne conjux alteri commisceatur; sed solummodò, ne sibi debeat reddere debitum: unde talis professus fornicans non minùs peccat contra conjugem, quàm si professus non esset. Vides quàm leve sit hoc fundamentum Sanchij?

267. *Aliud fundamentum Sanchij, ex c. 6. 6. q. 4.*

Nec magis solidum, quod primo & secundo loco ponit. Quia (inquit) semel benè definitum; minimè retractandum est; cap. *Quod benè*, 6. q. 4. ex Nicol. I. junctâ Gloss. verb. *Definitum*, ubi id explicat: *A Iudice per sententiam*. Secundo: quia servitus semel amissa non renascitur, cap. *Quæris*, de Consecr. dist. 4. l. *Stichum*, §. *Aream*, ff. de Solut. Servitus autem conjugis innocens amittitur latâ sententiâ divortij. Non ergò ipso postea adulterante renascitur. Sic ille.

Destruitur.

Tu dispice, an Nicol. I. faveat Sanchio, dum ait: *Quod benè semel definitum est, & interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione (nisi forte ubi fuerit major auctoritas) retractari*. Nunquid Sanchez requirit interpositum juramentum? Quid si ergò sententia divortij lata sit, non interpositis juramentis, cur nequeat retractari? Et nonne hic est major auctoritas, scilicet ipsius Dei, qui voluit, ut paria delicta mutuâ compensatione tollerentur? Sic Aliqui putant. Quâvis id non satis clarè mihi constet.

Quantùm ad Gloss. explicat ly *Definitum: A Iudice per sententiam, vel etiam a quocumque*. Putas autem; quòd Sanchez concederet, divortium definitum à quocumque non posse retractari per supervenientem fornicationem innocens?

268.

Arg. & anchij de servitute amissa nihil probat.

De servitute quid dicam? Illa amissa est hoc ipso, quòd alter peccavit, & illud peccatum constat innocenti; amissa, inquam, saltem in foro conscientiæ. Sequiturne indè: ergò non potest redire in foro conscientiæ.

Dicant.

Audite desuper Dicastillonem disp. 10. n. 32. Quâvis (inquit) in multis exemplis & textibus, quos affert Sanchez citato n. 30. constet legibus & ratione, id quod semel benè definitum est, non esse retractandum; & servitutem semel amissam non renasci, & non dari exceptionem rei judicatæ, & similia; tamen hæc præsentis casu non sunt ad rem; nam in illis & similibus casibus ita prior obligatio, vel præcedens jus extinguitur, ut etiam radix juris aut obligationis penitus tollatur, & non tantùm impediatur effectus obligationis, v. g. jus domini in servum, aut obligatio servi erga dominum, ideo semel ablata non renascitur; quia etiam radix ipsa servitutis, id est jus radicale domini, quod residebat in domino, penitus fuit ablatum & deletum, seu eradicatum, ita ut nihil radicaliter remaneret: in nostro verd casu non sic; nam radix & vinculum Matrimonij semper manet, quòd quantum est ex se, natum est causare obligationem mutuam conjugum ad cohabitationem & torum; nisi ea vis propter aliquid superveniens impediatur: impediatur autem per

369.

Quare servitus semel amissa non renascitur.

adulterium ex parte unius, quòd minùs in altero innocente talis obligatio urgeret; cùmque postea per illius adulterium, alterius adulterium & injuria compensetur, jam prior injuria ex parte primi adulteri definit impedire, quòd minùs pullulet obligatio etiam in altero.....

Itaque illa servitus, aut quasi servitus Matrimonij, numquam fuit plenè extincta in radice; atque adeò ablato impedimento potuit reviviscere effectus illius, qui est proxima obligatio cohabitandi. In illa autem servitute mancipij, servitus ipsa radicaliter extincta est; atque adeò in nullo eventu servitus extincta reviviscit; quâvis fortè propter aliquam causam, nova possit servitus induci inter easdem personas.

Appositissima exempla habemus in ipsa materia & negotio Matrimonij, ex quibus dignoscitur, in uno casu, propter extinctam radicem obligationis matrimonialis, numquam eam posse reviviscere; in alio verd casu, propter non extinctam, sed impeditam, quòd minùs obligatio proxima tamquam effectus illius radice perseveret, posse reviviscere.

Primus casus sit: quando Matrimonium ratum non consummatum dissolvitur per solemnem Professionem, aut (si velis) per justam Pontificiam dispensationem; tunc sanè, quia radix ipsa obligationis matrimonialis penitus fuit destructa per Professionem, aut dispensationem; etiamsi Professio cesset per legitimam aliquam dispensationem, non reviviscit obligatio matrimonialis.

Secundus casus est: quando post Matrimonium consummatum, alter conjux, cum facultate alterius, & cæteris requisitis, emittit Professionem solemnem, vel transit ad sacros Ordines; tunc sanè, si postea legitime dispenseetur in Professione, vel in voto Ordini sacro annexo; quia radix Matrimonij non fuit extincta, sed tantùm impedita per Professionem, aut Ordinis susceptionem legitimam; pullulare poterit obligatio cohabitandi cum antiqua uxore, ablato tali impedimento. Sic ergò in nostro casu, ut declaratum est. Hucusque Dicastillo. Et meritò.

Conformiterque Seraphico Doctore supra S. Bonav. ibi: *Actio mulieris non perimitur simpliciter, sed sub conditione; scilicet, si permanserit continens. Et ratio hujus est: quia vinculum semper manet*.

Sed hanc conditionem negat Sanchez sup. dicens: Sententia divortij non fertur sub conditione aliqua in favorem Rei, nimirum: *Si innocens continuerit*; cùm omninò in odium ipsius transeat in rem judicatam: cùm ergò absolute & in perpetuum absolvat innocentem à Matrimonij servitute, ad illam sequens adulterium minime revocabit. Eò vel maximè, quòd id jure cautum non inveniatur: imò omnia jura clamant sententiam ritè latam revocandam non esse. Sic ille. Sed oleum & operam perdit.

Enimverdè jure cautum est, ut mutua adulteria pari compensatione tollantur; non solum jure positivo, sed fortè etiam naturali; cui sanè sententia divortij, ut justa sit, nequit derogare, adeoque necessariò fertur sub hac conditione

270. *Diversitas inter servitutes mancipij.*

271. *Casus, in quo obligatio Matr. extincta numquam reviviscit.*

Casus, in quo reviviscit.

272. *Negat Sanchez sententiam divortij ferri sub conditione.*

Sed perpetua.

imbibita : Si innocens continuerit, sive : Nisi innocens postea fornicetur ; alioqui non erit iusta, cum prius adulterium jure Divino non liberet à servitute, nisi pro tempore, quo alter manet innocens ; sententia autem subsequens non mutat jus divinum, nec potest mutare. Et sic patet, quòd hic non retractetur, quòd benè semel definitum est ; quia numquam benè fuit definitum, quòd adulter nullo tempore posset jus suum recuperare : sed tantum rebus stantibus, prout erant tempore sententiæ.

273.
Quomodo
sententia di-
vortij intel-
ligenda.

Intelligitur ergò sententia divortij, salvo omni alio jure, quod utique non maneret salvum, nisi fieret talis compensatio. Sic etiam non maneret salvum, nisi Judex ex officio suo posset eos tali casu, etiam invitos, reconciliare, ut ait Sanchez sup. n. 31. Quia (inquit) Prælati, ut pastor animarum, tenentur periculis incontinentiæ occurrere, quando hæc pericula manifesta sunt. Et hæc ipsa, ut ait idem Auctor n. 30. præjudicant rei judicatæ. Sicuti ergò in sententia divortij censetur exceptum officium Judicis, sive periculum animæ, cui ex officio, & consequenter ex jure naturali, tenentur succurrere : cur itidem non poterit excipi, & exceptum debeat intelligi jus positivum, aut naturale compensacionis delictorum ?

274.
Gloss. c. 1.
32 q. 7.
tenet opinio
nem San-
chez.

Non capio satis, quid obstet : quidquid dicat Glossa 32. q. 7. c. 3. verb. *Viro*, ibi : Sed quid, si postea maritus adulteretur, postquam sententia esset lata contra uxorem de adulterio ? Dicunt Omnes, quòd maritus tenetur eam recipere ; ut extra de Divort. Ex literis, & extra de iurejur. Tua, & extra de Adult. Tua. Quòd vix credo, eò quòd nulla facta sit injuria mulieri, ut inf. ead. Quemadmodum : est enim liberata à mutua servitute. Nam cum illa mulier non possit induci testis super aliquo, cum sit damnata de adulterio ; ergò nec ad accusandum admittitur : non enim potest dici, quòd suam injuriam prosequatur, cum omne jus, sive etiam servitute, quam habuit in viro, perdidit.

Et præmissas Decretales intelligo, cum non fuit sententia lata super adulterio, sed tantum de divortio. Multum enim refert, an iudex ita sententiaverit : Pronuntio te adulteratam ; an sic : Pronuntio virum esse separandum à te. Sic 2. q. 3. §. Notandum. Vel ibi iudex ex officio suo restituit virum mulieri ; alias inconveniens esset, quòd sententia, à qua non esset appellatum, & quæ transivit in rem judicatam, propter delictum superveniens retractaretur. Hoc autem benè concedo, quòd propter delictum superveniens restituitur servitus prior, dummodo sententia non præcesserit super adulterio, si tamen factum fuerit publicum, ut extra de Divort. Significasti. Hactenus Gloss.

275.
Auctor reco-
dit à d.
Gloss. &
ostendit, in-
juriam sa-
tam esse
mulieri ;

Malo ego dicere, quòd Omnes dicunt, & vix credo, quòd Gloss. dicit. Moveor : quòd facta sit injuria mulieri, quòd ostendo ex d. cap. Quemadmodum, ex quo ipsa probat, nullam factam esse injuriam mulieri. Tenor d. cap. hic est : Quemadmodum non rectè dici potest : Si ergò nescit homo, non peccat (sunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora, quam scientium) ita non rectè dici potest : Ergò si causà fornicatio-

nis dimiserit vir uxorem, & aliam duxerit, non moechatur. Est enim moechatio etiam eorum, qui alias ducunt, relictis propter fornicationem prioribus : sed utique minor, quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt. Ita Aug. de Adulterinis conjug. lib. 1. cap. 9.

Nunquid quia minor, idè nulla ? Nec illud (peccatum ignorantium) idè nullum, quia minus, inquit ibidem D. Aug. Existimas porò, quòd ille, qui propter fornicationem proprià auctoritate dimittit uxorem, & aliam ducit ante sententiam, quæ in rem judicatam transierit, nullam faciat injuriam ? Ut quid ergo tunc fit compensatio delictorum, etiam secundum Sanchium ? Et verò ubi dictum cap. requirit sententiam, ut sit minor injuria ?

Glossa ibi verb. *Minor*, dat rationem minoritatis (ut sic loquar) Quia factò divortio, non tenetur ei ad mutuam servitute ; & idè non videtur venire contra fidem conjugalem, & idè non facit alteri injuriam. Si enim post adulterium statim restituta esset prior servitus ; ergò tantum deliquit, ut prius. Non dicit, factò divortio per sententiam, quæ transivit in rem judicatam ; sed simpliciter : Factò divortio.

Nec valet hæc Consequentia : Si enim post adulterium &c. quia, ut sup. dictum est, majus adulterium minori compensatur. Minus autem peccat, qui post divortium adulteratur : quia per divortium perdidit altera pars jus ad copulam sibi dandam ; licèt retinuerit jus, ne alteri detur. Enimverò jura illa separabilia sunt, ut patet, quando quis ex pacto vel voto obligat se ad non petendum debitum.

Atque ut in foro externo non daretur actio mulieri, virum suum adulterum repetenti ; censetur quia ex eo benè inferatur : ergò neque in foro conscientiæ potest eum repetere, neque ipse tenetur eam admittere ? Planè censeo, dicit aliquis, cum Sanchio sup. n. 32. Quia (inquit hic) ex officio cogi, est in poenam fornicationis, & ob periculum fragilitatis : eò quòd conjugis abusus fuerit libertatis privilegio. Ad poenam autem nemo tenetur ante Judicis sententiam.

Deindè : quia ad id non tenetur ex justitia, cum per sententiam à conjugali consortio absolutus sit, nec delicta compensentur in hoc eventu. Nec etiam ex charitatis lege : quia hæc non obligat cum detrimento notabili proprio, nec extra gravem necessitatem, cui aliter subveniri potest. Quæ omnia hic desiderantur. Nam grave conjugis detrimentum est admittere ; cum se Matrimonij servituti, à qua liber erat, submittat ; nec possit semel admittendo, ad alium statum perfectiorem migrare : & si vir sit, qui admittit uxorem, fit bigamus, & magnam honoris jacturam faciet. Nec reputatur gravis necessitas. Potest enim alijs modis fragilitati conjugum consuli. Sic ille. Consequenter ad suam sententiam, quæ jam satis reprobata est.

Ego itaque cum Alijs, quos ibi citat Sanchez, dico : in foro conscientiæ fore obligationem justitiæ admittendi adulteram, quando ipsa conscia alterius

Tametsi
minor sit.

276.
Quare sit
minor, ex
Gloss.

Quare mi-
nus peccet,
qui post di-
vortium ad-
ulteratur.

277.
Docet San-
chez, nequi-
dem incon-
sistentia esse
obligatio-
nem.

Prima pro-
batio.

Secunda.

278.
Auctor op-
positum so-
net.

Aversa.

alterius delicti, petit & instat pro ea compensatione seu Matrimonij restoratione. Ita nobiscum docet Aversa sup. & addit: Nec etiam videtur, posse justè resistere prætextu Religionis aut Ordinis; quia jam tenetur conjugii vi compensationis.

An possit justè resistere prætextu Religionis aut Ordinis. Aliqui affirmant.

Dices: sicut ante Matrimonij consummationem potest conjux Religionem ingredi, quod jus minimè perditur fornicando; sed tenetur reddere, nisi eligat Religionis statum: ita uxore fornicante post consummatum Matrimonium, potest innocens ad Religionem vel Ordines transire: & si vir sit adulter, potest uxor ad Religionem migrare. Ius autem hoc efficiendi non amittitur, eò quod conjux ille innocens labatur postea in adulterium: quoniam per alterius fornicationem acquisierat jus non reddendi, & jus vocendi: ubi autem ipse postea fornicatur, amittit jus non reddendi, sed non jus vocendi. Quare tenetur reddere, vel statum mutando vocere. Sic Aliqui argumentantur apud Sanchez sup. n. 26.

279.
Nigai Sanchez.

Sed omninò dicendum (inquit ipse) non licere conjugii innocenti, qui ante divortij sententiam (secundum nostram opinionem, etiam post) in adulterium labitur, ad alium statum transire: quod si transeat, posse revocari ad usum Matrimonij ab altero conjuge, in cujus præjudicium ille nequit profiteri, Ordinemque assumere. Nam eo ipso, quod ante divortij sententiam adulterium admisit, compensantur delicta, & redit Matrimonium ad pristinum statum, in quo neutri conjugii divertere, gratià transeundi ad alium statum, permittitur. Hæc ille.

280.
Respondetur ad arg. affirmantium.

At non respondet ad argumentum Adversariorum. Dico ego: non est ratio sufficiens, quare innocens fornicando ante vel post sententiam, minus amittat jus vocendi, quam jus non reddendi. Siquidem jus vocendi consequitur jus non reddendi; nisi enim per fornicationem alterius accepisset jus non reddendi, numquam habuisset jus vocendi; ita ut jus vocendi sit quasi accessorium juris non reddendi: *Accessorium autem naturam sequi congruit principali*, Reg. 42. de Reg. juris in 6. Amisso itaque jure non reddendi, consequenter amittitur jus vocendi.

Reg. 42. in 6.

Sed numquid per fornicationem ante Matrimonij consummationem amittitur quidpiam, cui annectitur jus ingrediendi Religionem? Patet quòd non; quia jus illud per se competit ex jure Divino, & non amittitur, nisi per consummationem Matrimonij; porro fornicatio illa non est consummatio Matrimonij.

281.
Factus professus, vel ordinatus, tenetur redire, ex Aversa.

Igitur rectè docet Aversa sup. quòd si interim statum mutaverat, factus professus, vel ordinatus in Sacris, debet à Judice alteri conjugii cum repetenti restitui, & ipse in conscientia debet redire; nisi de consensu & licentia illius id factum fuerit: quia tunc ex alio capite debet in hoc novo statu persistere, nec potest revocari. Si autem post mutationem status deliquerit: tunc quidem (inquit ille) non datur amplius compensatio, nec is debet aut potest conjugii restitui: quia aliud præstantius jus legitime acquisitum est no-

vo statui Regulari vel Clericali, quod jus non infringitur per subsequens illius delictum. Et ita plerique DD. notant, cum Glossa cap. *Veniens*, de Convers. conjug. verb. *Sponte*, ubi in fine hanc dat rationem: *Quia jus, quod Monasterium habet in ipso, propter suum delictum perdere non potest.*

Imò (prosequitur Aversa) Sanchez n. 34. Non potest id intelligi, non solum, quando ille conjux, ob tentà divortii sententià judiciali, statum mutavit; sed etiam si absque sententià ob delictum alterius notorium proprià auctoritate statum mutavit. Sed hoc non videtur admittendum; quia non fuit legitima status mutatio, & divortij executio absque Judicis sententià. Sic ille. Consequenter ad ea, quæ dixerat Sect. 2.

Ego autem, secundum ea, quæ dixi cum Sanchezio Conclus. 3. admitto etiam hanc doctrinam Sanchezij; quia fuit legitima status mutatio, & divortij executio. Imò tamen adulterium non fuisset notorium, & executio divortij, propter scandalum, aut aliam causam, per accidens illicita; atque adeò illicita mutatio status; equidem fuit valida. Et ideo, quamvis restitueretur; non tamen ob fornicationem sequentem (quæ cum priori minimè compensatur, ob mutationem status factam, quæ absque uxoris præjudicio fieri potuit in foro conscientie, si vir erat certus de adulterio, ab uxore commisso) sed propter spoliū injustè factum quoad forum externum, donec vià ordinariā probetur adulterium. Quo probato, nullatenus admittetur uxoris exceptio de simili adulterio viri, commisso post illum statum assumptum.

282.
Eum sequitur Auctor.

Probatur: quia (inquit Sanchez) per illud minimè potuit illi statui præjudicare, qui legitime in foro conscientie assumptus est, si solum præjudicium uxoris attendamus: quamvis ob scandalum, vel alias circumstantias peccare potuerit. Et talis Religiosus vel in Sacris constitutus, sic uxori restitutus, nec petere, nec reddere debitum uxori poterit. Quia cum certus sit de adulterio uxoris; certus est, suum votum fuisse undequeque validum. Sic ille.

283.
Probat sententia Sanchez.

Sed quid, si solum erat Novitius, aut in solis minoribus Ordinibus constitutus, vel solo simplicis castitatis voto ligatus? Credo (inquit Sanchez sup.) eum teneri redire ad uxorem. Cum enim status hic non sit invariabilis, nec omninò perfectus; non potuit uxori præjudicare, quæ jus habet, ut delicta compensentur; quoties ante (secundum nos, etiam post) divortij sententiam contigerit, virum in simile adulterium labi. Ita Sanchez, & Aversa sup.

Quid si solum erat Novitius &c. Tenetur redire. Sanchez. Aversa.

Cæterum hætenus dicta de restitutione quoad torum & habitationem, pari ratione intelliges de restitutione dotis, quæ per adulterium erat amissa, juxta cap. *Plerumque*, 4. de Donat. inter virum & mul. *Si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesie, aut proprià voluntate a viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotalium repetere non valebit.* Et idem est de alijs poenis civilibus, sive uxori, sive viro adultero constitutis, de quibus latè tractat Sanchez sup. disp.

284.
An etiam dos, prius amissa, sit restituenda. cap. 4. de Donat. &c.

disp. 8. sed eas prætereo; quia magis spectant ad Iuristas, quam Theologos.

285.
Etiam in
pœnis sit
compensatio
delictorum,
per l. 40.
ff. Solut.
Matr.

Tantum dico: etiam in his fieri compensationem delictorum, veluti in pœna seu quasi pœna separationis tori & habitationis; ut colligitur ex l. Viro atque uxore, ff. Solutio Matr. ibi: Viro atque uxore mores invicem accusantibus, causam repudiij dedisse utrumque pronuntiatum est: id ita accipi debet, ut eâ lege, quam ambo contempserint, neuter vindicetur: paria enim delicta mutuâ compensatione dissolvuntur. Ubi Gloss. verb. Accusantibus, explicat, dicens: Objicientibus in civili causa, ut in donatione propter nuptias, & dote repetitis, si uterque se teneatur ob delictum alterius.

Excipitur
pœna mor-
tis.
l. 1. Cod.
Ad leg.
&c.

Secus sentiendum de pœna criminali mortis adulteræ constituta, de qua loquitur l. 1. Cod. Ad leg. Iul. de Adult. dicens: Publico iudicio non habere mulieres adulterij accusationem, quamvis de Matrimonio suo violato queri velint, lex Iulia declarat: quæ cum masculis iure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit.

286.
Ratio ex
Aversa.

Ratio ergo est: Quia (utor verbis Aversæ sup. §. Octavo) cum leges statuunt quidem mutuam incurSIONem pœnarum civilium, tam ex parte mariti adulteri, quam uxoris adulteræ, consequenter fit, ut dum ambo criminis rei sunt, compensentur hæ pœnæ inter se, & hæc compensatione deleantur. Sed cum pœnam criminalem statuunt specialiter contra uxorem adulteram, & non pariter contra virum adulterum; poterit adhuc vir, quamvis adulter, exigere pœnam illam contra uxorem adulteram, nec mutuâ compensatione impeditur. Itaque licet poterit in conscientia uxorem accusare, & ad pœnam legis poscere. Nec poterit uxor exceptione similis adulterij, à marito commissi, se tueri; eaque non obstantè, debet à Iudice condemnari; quia quoad hoc delicta non compensantur. Sic ille.

Si autem à me quæritur: nunquid innocens tenetur pertinacem in adulterio dimittere, aut resipiscentem ad suam pristinam amicitiam revocare? Responso erit

CONCLUSIO VIII.

Innocens non tenetur, per se loquendo, pertinacem in adulterio dimittere; neque resipiscentem ad suam pristinam amicitiam revocare.

287.
Ultima pars
Conclus. non
si mulier dimissa
egerit penitentiam,
& voluerit ad
virum suum reverti,
debet, sed non sapè,
recipere penitentem.
Ita Concil. Arelatense,
aliàs Aurelianense.
Nam intelligi debet,
cum Gloss. ibi verb.
Debet, ab Omnibus
recepta, de debito
honestatis,
& non necessitatis;
quia etiam post
penitentiam posset
eam accusare de
adulterio, 33. q. 2.
Admonere,
ibi: Nam si verum
(quod absit) fuisse,
sicut ille
Bosco de Matrim. Pars II.

Ultima pars hujus Conclusionis est certa, non obstantè cap. 3. de Adult. ibi: Quod virum suum reverti, debet, sed non sapè, recipere penitentem. Ita Concil. Arelatense, aliàs Aurelianense. Nam intelligi debet, cum Gloss. ibi verb. Debet, ab Omnibus recepta, de debito honestatis, & non necessitatis; quia etiam post penitentiam posset eam accusare de adulterio, 33. q. 2. Admonere, ibi: Nam si verum (quod absit) fuisse, sicut ille

adulter mentitus est, post septem annos, penitentiam peractâ, dimittere eam per approbatam causam poterat, si voluisset. Ita Stephanus Papa V. Haustulpho, qui uxorem suam interfecerat, & post mortem ejus de adulterio eam accusabat.

Ubi Gloss. verb. Penitentia, inquit: Arg. Post penitentiam potest quis accusari de crimine illo Nam per penitentiam non desinit quis esse nocens, ff. de Adulterio, Edil. edict. Quis sit fugitivus: Imò etiam post Baptisma potest de hoc accusari, ut extra de Divort. Gaudemus, in fine. Ratio autem est: quia per penitentiam non tollitur injuria facta homini, ut patet in alijs criminibus, quæ publicè puniuntur, quamvis delinquens coram Deo peniteat, & ab hominibus veniam petat.

Quod probè sciens Gloss. d. cap. Gaudemus, verb. Poterit objicere, sic ait: Sed illud quæritur; qualiter posset ei objicere fornicationem ante Baptismum commissam, cum omne peccatum, & sequela peccati in Baptismo deletur? Dicat; quod omne crimen tollitur in Baptismo quoad Deum, & quoad cumq; & qualitercumq; contraxit ante, vel adulterando seu fornicando: sed quatenus illa fornicatio respiciebat virum, non tollitur in Baptismo; quia illud crimen non tam virum, quam uxorem commulcat. Et sic jus, quod competeat viro ex sola fornicatione, remanet ei saluum, & sic potest excipere contra eam.

Sic etiam per penitentiam tollitur crimen, quod mulier contraxit fornicando, quoad Deum; & tamen post quamcumq; penitentiam potest maritus illam accusare, 33. q. 2. Admonere. Nec eam etiam recipere compellitur post penitentiam, sup. de Convers. conjug. Gaudemus. Iniquum enim esset, quod Baptismus tolleret beneficium alicui competens. Sicut in libertate: delictum enim, quod commisit quis in se, per libertatem tollitur: sed delictum, quod commisit in alium, non tollitur, ff. de His qui not. infam. l. pen. & l. Athletas, §. Pomponius.

Ex his patet, quomodo intelligendus D. Aug. de Adult. conjug. lib. 2. cap. 6. (& refertur cap. Quomodo autem, 32. q. 1.) quando ait: Nunc autem postquam Christus ait adultera: Nec ego te comedeinabo: vade, deinceps noli peccare, quis non intelligat, debere maritum ignoscere, quod videt ignovisse Dominum amborum? Nec jam se debere adulteram dicere, cujus penitentis crimen divina credit miseracione deletum?

Planè deletum est; sed coram Deo; & ideo coram Deo non debet dici adultera; & honestum est atque decens, per se loquendo, ut maritus ei ignoscat; sed & charitas obligat, ut odium animi deponat, & communia signa benevolentiae ostendat, secus ut remittat pœnas, alioqui debitas in foro externo, & in foro conscientie.

Nec obstat cap. Ex literis, de Divort. ubi compellitur vir ad uxorem adulteram resipiscentem admittendam; quia loquitur de viro, qui & ipse lapsus fuerat in adulterium, de quo egimus precedenti Conclusionè: hic autem agimus de viro innocente, tali permanente.

De quo utique scriptum est apud D. Tho. 4. s. Tho. dist. 35. q. un. a. 6. ad 2. Quod penitentia u. oris mas,

A a a a a

debet